

ХУЛОСАИ

комиссияи экспертии шурои диссертатсионии 6D.KOA-068-и назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ оид ба диссертатсияи Валиев Чамшед Абдурасулович дар мавзуи «Роҳҳои калимасозии исм дар осори Абдулҳамид Самад» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD)-доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 - Забони тоҷикӣ)

«31» 03 соли 2023

ш.Душанбе

Диссертатсияи Валиев Чамшед Абдурасулович ба таҳқиқ ва омӯзиши роҳҳои калимасозии исм дар осори Абдулҳамид Самад бахшида шудааст. Маълум аст, ки саҳми адибон ва мутафаккирони маъруфи тоҷик дар ғанӣ гардондани таркиби луғавии забони адабии тоҷик назаррас будааст. Омӯзишу баррасии таркиби луғавии осори мутафаккирони тоҷик, аз ҷумла, калимасозӣ яке аз вазифаҳои муҳими забоншиносони муосири тоҷик маҳсуб мешавад. Калимасозии исм дар таркиби луғавии асарҳои Абдулҳамид Самад яке аз захираҳои бозғамии луғавии забони адабии муосир маҳсуб мешавад. Абдулҳамид Самад дар асарҳои вожаҳои аслии тоҷикӣ ва ҳам қолабҳои калимасозии онро бамаврид ва самаранок истифода бурда, бо роҳҳои гуногуни калимасозӣ вожаҳои нав сохтааст. Инчунин, дар осори ин адиби бузург вожаҳои зиёде корбаст шуданд, ки фарогири соҳаҳои мухталифи ҷомеа мебошанд. Аз ин рӯ, таҳлилу таҳқиқ ва баррасии таркиби луғавии осори ин нависандаи ҳақиқатнигор муҳимму арзишманд ба шумор меравад, зеро осори Абдулҳамид Самад барои муайян ва равшан намудани рушди таркиби луғавии забони адабии ҳозираи тоҷик зарур буда, дар асоси маълумоти асарҳои ӯ таърихи забони тоҷикиро дар муқоиса ба ҳолати имрӯзаи он муайян кардан мумкин аст. Баррасии масоили назариявии калимасозӣ аз диди забоншиносони ватанию хориҷӣ ва рушди он барои ғанӣ гардондани таркиби луғавии забони тоҷикӣ дар насли Абдулҳамид Самад аҳаммияти махсуси илмӣ дорад. Дар таҳқиқоти мазкур на танҳо низоми луғавии забони тоҷикӣ ва қонуниятҳои умумии ташаккули он, ҳамчунин ба қисмҳои алоҳидаи семантикӣ, гурӯҳҳои луғавӣ ва маъноии калимасозӣ диққат дода шудааст. Ҳангоми баррасӣ ва таҳлили вижаҳои забонии осори мутафаккирони бузурги тоҷику форс имконият фароҳам меояд, ки ҷанбаҳои мавзӯӣ, семантикӣ, баромади вожа ва ибораҳои муайян карда шуда, раванди ғанӣ гардондани таркиби луғавии забони тоҷикӣ ошкор карда шудааст. Дар забони тоҷикӣ омӯзиш ва таҳқиқи сохташавии

вожахо дар осори Абдулхамид Самад то ба имрӯз аз масъалаҳои мубрам ва айнизамонӣ дар забони тоҷикӣ маҳсуб мешавад. Бинобар ин, таҳқиқоти Валиев Ҷамшед Абдурасулович яке аз таҳқиқоти аввалин аст, ки дар он вижагӣ ва роҳҳои калимасозии исм дар осори Абдулхамид Самад, ки бо устуворӣ ва рехтагии таркиби луғавии худ тафовут дошта, дар гуфтор оҳангу тобишҳои киноявиро равшантар, барҷастатар инъикос менамоянд ва онҳо аз рӯи мазмуну муҳтавояшон дар дараҷаи баланд қарор доранд, ба риштаи таҳқиқ қашидааст. Дар ин рисолааш муҳаққиқ вижагӣҳои забони осори ин адиби мумтозро, ки басо мубрам ва муҳим маҳсуб мешавад, нишон додани калимасозии миёнвандӣ, пешвандӣ ва пасвандӣ барои муайян намудани маҳсулнокии ин қолибҳо дар давраи нави рушди забони тоҷикӣ мусоидат мекунад.

Ҳамзамон, зарурати омӯзиши роҳҳои калимасозии исм дар осори Абдулхамид Самад дар муқоиса бо забони адабӣ аз он ҷиҳат муфид аст, ки онҳо узван бо ҳам алоқаманд буда, дар иртиботи якдигар инкишоф меёбанд ва таъсири мутақобилаи онҳо вобаста ба марҳилаҳои мухталифи инкишофи таърихӣ ҳаёти халқ сурат мегирад. Ба риштаи таҳқиқ қашидани ҷанбаҳои мухталифи калимасозии исм дар осори Абдулхамид Самад имкон медиҳад, ки воқеаву ҳодисаҳои ҳаёти воқеӣ бо тамоми ҷузъиёташ ва тобишҳои гуногун ҷилвагар карда шавад.

Ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқи диссертатсияи мавриди назар баррасии роҳҳои калимасозии исм маҳсуб мешавад. Муҳаққиқ дар назди худ мақсад гузоштааст, ки зимни таҳқиқи калимасозии исм дар осори Абдулхамид Самад роҳҳои луғавию маъноӣ ва сарфию наҳвӣ калимасозии исмро бо мисолҳои эътимоднок нишон диҳад.

Инчунин, дар диссертатсияи мазкур роҷеъ ба масъалаҳои назариявии калимасозӣ ва пешванду пасвандҳои калимасоз маълумоти муҳим ва эътимоднокро пешкаш кардааст. Мисолҳои пешниҳоднамудаи муҳаққиқ аз осори ин адиби маъруф мубрам ва саривақтӣ буда, фикру андешаҳои муаллифи рисолаҳо тасдиқ менамоянд.

Навгонии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки таҳқиқ ва омӯзиши роҳҳои калимасозии исм дар осори Абдулхамид Самад, ки то айни замон омӯхта нашудааст, бори аввал мавриди таҳқиқи муфассал ва ҳаматарафа қарор дода шудааст ва натиҷаҳои он ба пажухишгарону таҳқиқотчиён ва олимоне, ки соҳаҳои мухталифи унсурҳои забони муосири тоҷикиро мавриди баррасӣ қарор медиҳанд, ҳамчун маводи пурарзиш хизмат менамояд.

Диссертатсия ба талаботи банди 31-33-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 30-июни соли 2021, таҳти №287 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад. Диссертатсия аз

тарафи муаллиф навишта шуда, дорoi мазмуну мундариҷаи ягона мебошад. Натиҷа ва нуктаҳои илмии барои ҳимоя пешниҳодшуда саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Мавзӯ ва мазмуни таҳқиқи диссертатсионӣ ба шиносномаи диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD)-доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 - Забони тоҷикӣ) мувофиқат мекунад.

Натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳои таҳқиқ ва тавсияҳои муаллиф дар 11 мақола, ки дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи КОА-и назди Президенти ҚТ нашр шудаанд ва феҳристи он дар охири автореферат оварда шудааст, инъикос ёфтаанд. Мақолаҳои чопшудаи унвонҷӯ ва теъдоди онҳо, ки 25-тоанд, фарогири мазмуну муҳтавои диссертатсия буда, ба талаботи банди 34-35-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-июни соли 2021, таҳти № 287 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

Дар диссертатсияи мавриди назар истифодаи мавод бидуни ишора ба муаллиф, ё маъхаз ба назар намерасад. Ин аз риоя шудани банди 37-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» гувоҳӣ медиҳад.

Дар хулосаи диссертатсия, дастовардҳои таҳқиқ ва моҳияти масъалаҳои меҳварӣ зикр ёфта, дурнамоии кори диссертатсионӣ таъин шудааст.

Аҳаммияти таҳқиқ, навгониҳои илмии диссертатсия ва арзиши амалии онро ба назар гирифта, комиссияи экспертӣ ба чунин хулоса омад, ки диссертатсияи Валиев Ҷамшед Абдурасулович дар мавзӯи «Роҳҳои калимасозии исм дар осори Абдулҳамид Самад» таҳқиқоти анҷомёфта буда, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ аст ва онро барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD)-доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 - Забони тоҷикӣ) пешниҳод кардан мумкин аст.

Комиссияи экспертӣ дар асоси банди 60-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» пешниҳод менамояд:

1. Диссертатсияи Валиев Ҷамшед Абдурасулович дар мавзӯи «Роҳҳои калимасозии исм дар осори Абдулҳамид Самад» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 - Забони тоҷикӣ), ки дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.КОА-068-и назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон тариқи овоздиҳии ошкоро ба ҳимоя қабул карда шудааст, барои ҳимоя пешниҳод карда шавад.

2. Комиссияи эксперти муҳаққиқони зеринро, ки корҳои илмӣ – таҳқиқашон ба ихтисоси 10.02.01 - Забони тоҷикӣ мувофиқ ҳастанд, ба ҳайси муқарризони расмӣ тавсия медиҳад:

- **Низомова Санобар Фахриевна** - доктори илми филология, дотсент, мудири кафедраи забони тоҷикии Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино»;

- **Усмонова Мунаввара Холиқовна** - номзади илми филология, дотсент, мудири кафедраи забони тоҷикии Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода».

3. **Ба сифати муассисаи пешбар:** Донишгоҳи миллии Тоҷикистон пешниҳод карда мешавад.

4. Барои гузоштани эълони ҳимоя матни диссертатсия ва автореферати он дар сомонаҳои Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат дода шавад.

5. Барои чопи автореферат бо ҳуқуқи дастнавис ва ирсол гардидани он ба суроғаҳои таъиншуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи эксперти:

доктори илми филология, профессор,
узви шурои диссертатсионӣ

Гадоев Н.

Аъзои комиссияи эксперти:

доктори илми филология, профессор,
узви комиссияи ташхис

Қосимов О.Ҳ.

Аъзои комиссияи эксперти:

доктори илми филология, профессор
узви комиссияи ташхис

Нозимов А.А.